

ANTROPONIMELE ROMÂNEȘTI. DE LA STRUCTURI SIMPLE LA STRUCTURI COMPLEXE*

IUSTINA NICA BURCI**

Abstract: Anthroponyms, in any area of the world they are found, can only be analysed in the context of the language to which they belong. Onomastics, from our country and elsewhere, has developed, over time, its own laws regarding the formation of the names of places or persons, beyond the laws that act at the level of the lexicon of that language. Moreover, as in the idiom which it belongs to, they also mingled in onomastics, through “cohabitation” (or through connections at a greater or lesser distance) with other idioms, a series of allogeneic elements. However, neither the laws of onomastics, nor the influences from different languages work solely in accordance with the tradition, the typology and the rules of word formation of the idiom it belongs to.

In the current paper, it is analysed the manner in which the specificity of our language has left its mark on the internal structure of people’s names: it is to be followed how extensive or how narrow this structure can be, given that the Romanian is a language of a derivative type; moreover, to where the influence of the language stretches, and from where the “freedom of action” of onomastics begins in the formation of anthroponyms, their structure in this case. We rely mainly on the anthroponymic material from Oltenia, but the analysis is extended, when thought necessary, on the names of people from other regions of the country as well.

Keywords: language, typology, internal structure, anthroponymy.

La fel ca în limba comună, și în onomastică, segmentul care privește formarea cuvintelor a atras atenția multor lingviști. Aceștia au studiat fenomenul atât la nivelul numelor de persoane, cât și al numelor de locuri, iar rezultatele cercetării lor au arătat că în procesul formării de nume noi cele două se supun, ca ramuri omblical legate de vocabularul idiomului în care funcționează, regulilor care operează la nivelul limbii. În același timp însă, sunt domenii lingvistice particulare, care și-au dezvoltat în timp norme specifice, cunosc formații, în special derivate cu sufixe, care nu numai că lipsesc, dar uneori par imposibil de realizat în lexicul curent, ceea ce face ca formarea cuvintelor, privită în ansamblu, să aibă doar de câștigat din studierea numelor proprii.

* Articolul a fost alcătuit pe baza informației din tema de plan, *Dicționarul toponimic al României. Oltenia. Indice antroponimic*, desfășurată în perioada 2020–2023, în cadrul Institutului de Cercetări Socio-Umane din Craiova „C.S. Nicolăescu-Plopșor”.

** Cercetător științific II, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane din Craiova „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, al Academiei Române; e-mail: iustinaburci@yahoo.com.

A fost semnalat și faptul că în cazul onomasticii colectivitatea creatoare poate să își ia o anumită libertate în cadrul procesului denominativ: scopul este acela de a exprima cât mai fidel realitatea antroponimică sau toponimică¹ vizată și pentru aceasta este permisă uneori ocolirea normelor gramaticale din vocabularul comun.

Am făcut această introducere pentru că în lucrarea de față ne propunem să analizăm care este dimensiunea antroponimelor românești, iar acest lucru nu se poate realiza decât în strânsă legătură cu specificul unității lingvistice căreia ele i se subordonează. Astfel, particularitățile limbii române, și anume, faptul că este un idiom neizolant², flexionar³, sintetic⁴, „care folosește cu prioritate mărci gramaticale de tip afixal, legate de rădăcina cuvântului (sufixe gramaticale și desinențe)”⁵ sunt cele care dictează modul și mijloacele de formare a numelor comune și a celor proprii. Tipul de limbă și metodele de formare a lexemelor noi influențează, așadar, structura și, implicit, dimensiunea cuvintelor, măsurabilă în numărul de silabe pe care îl conține fiecare.

Cu toate că a fost unanim considerată drept unitatea de pronunțare fundamentală a cuvântului, silaba, a cărei imagine o vom schița în câteva tușe, își are propria sa istorie, nelipsită de controverse. Astfel, deși face obiectul de studiu al mai multor domenii – fonetică, fonologie, psiholingvistică –, ea nu a întrunit nici până astăzi o părere general acceptată în ceea ce privește natura⁶ sa. Definită generic drept „segmentul fonetic alcătuit dintr-unul sau din mai multe foneme pronunțate printr-un singur efort expirator”⁷, cea mai mică tranșă fonetică

¹ Referindu-se la toponime, Iorgu Iordan spunea că forța colectivității în a forma denumiri noi „este superioară și funcționează în alte condiții, mult mai favorabile, când lucrează pe «teren»” (*Toponimia românească*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963, p. 335; vezi și p. 392).

² În opoziție cu cele izolante sau amorfe în care cuvintele nu sunt modificabile prin adăugarea de prefixe, sufixe sau infixi pentru a indica schimbările de funcție gramaticală sau de formă. Sensul cuvintelor depinde de contextul în care sunt folosite, de modul în care sunt pronunțate și de tonalitate (ex.: chineza, vietnameza, birmana, thailandeza) (vezi Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar general de științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997, p. 103).

³ În opoziție cu cele aglutinante, care adaugă unui radical o serie de afixe, fiecare exprimând un singur sens, întotdeauna același și fiind analizabile separat (ex.: maghiara) (vezi Angela Bidu-Vrânceanu et. alii, *op. cit.*, p. 46).

⁴ În opoziție cu cele analitice, care utilizează cu precădere cuvinte separate și structuri gramaticale pentru a transmite informații. Se bazează pe analiza detaliată și clarificarea conceptelor, spre deosebire de limbile sintetice, care utilizează mai mult cuvinte legate pentru a crea o singură idee sau frază. Exemplu de limbi analitice: engleza, germana, chineza modernă (vezi Angela Bidu-Vrânceanu et. alii, *op. cit.*, p. 462).

⁵ Angela Bidu-Vrânceanu et. alii, *op. cit.*, p. 514.

⁶ Fiindu-i contestată chiar identitatea fonetică. Iată cum rezumă acest lucru Angela Bidu-Vrânceanu et. alii, în *op. cit.*, p. 450: „Cercetătorii mai vechi i-au atribuit o realitate psihologică, dar au contestat identitatea sa fonetică, întrucât silaba nu coincide, de obicei, cu actul expirator (excepție făc cuvintele monosilabe emise izolat: da, nu etc.). Studiile experimentale au pus însă în evidență unele trăsături articulatorii și acustice care ar demonstra existența fonetică a silabei (îndeosebi, un grad mai ridicat de coarticulare între nucleu și elementele marginale)”.

⁷ *Dicționarul explicativ al limbii române* (ediția a II-a revăzută și adăugită), București, Academia Română, Institutul de Lingvistică, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009, s.v. *silabă*.

susceptibilă a fi caracterizată printr-un singur accent, silaba a suscitată încă din secolul al XIX-lea interesul unor lingviști, interes care s-a intensificat, în special după anii 1990, pe măsură ce s-a înțeles relevanța acesteia pentru funcționarea sistemului lingvistic⁸. Ferdinand de Saussure remarcă (în *Cursul său de lingvistică generală*, apărut postum în anul 1916) faptul că „nu sunetele ne sunt date mai întâi; silaba se oferă mai direct decât sunetele ce o compun”⁹ și continua, „am văzut că anumite scrieri primitive au marcat unitățile silabice: numai mai târziu s-a ajuns la sistemul alfabetic”¹⁰.

Explicând silaba prin jocul exploziilor și al imploziilor, Ferdinand de Saussure ajungea la concluzia că „dacă într-un lanț de sunete se trece de la o implozie la o explozie, se obține un efect particular care este indicele frontierei silabei”¹¹. Alți lingviști au definit limita silabei după efortul muscular depus în pronunțare, efort care este crescător în prima parte, descrescător în cea de-a doua.

Silaba implică un anumit număr de elemente „mecanice și acustice, care se condiționează reciproc”¹²; printre aceste elemente este obligatorie prezența unei vocale, iar altele a unei consoane silabice ca în cazul limbilor cehă și sârbă sau al interjecțiilor românești: *pst!*, *brr!*, *ptrr!*, *ss!*, *st!*¹³.

Încercări de clasificare a lor s-au făcut în funcție de: durată – lungi sau scurte, de sunetul final – deschise¹⁴ (când se termină în vocală) sau închise (când se termină în consoană), de intensitate – accentuate sau neaccentuate.

Concluzionând, direcțiile¹⁵ de analiză au vizat aspecte dintre cele mai diferite: tipuri de structuri silabice, organizarea lor internă, procesul de silabisire, ritmul silabic și ritmul respirator, structurarea silabică a unităților lexicale, frecvența anumitor tipuri silabice în lexic, dimensiunea unităților lexicale versus dimensiunea silabelor, ocurențe și dependențe intra și intersilabice, importanța silabelor în crearea limbajului poetic etc. S-a încercat chiar realizarea unei tipologii a limbilor, bazată pe numărul de silabe per unitate lexicală.

Ceea ce nu s-a reușit este stabilirea unor reguli universal valabile de împărțire în silabe, lucru imposibil de altfel, pentru că fiecare limbă își are specificul și tradițiile sale. Dificultăți de stabilire a numărului de silabe există chiar și în interiorul aceleiași limbi, determinate de neconcordanța între scriere și vorbire, ca în franceză, dar și etimologia ramificată poate fi un impediment, atunci când, de pildă, unul și același nume este fixat în mai multe limbi în care se pronunță diferit (antroponimul *Louis* are în franceză o silabă, în italiană și spaniolă, două)¹⁶.

⁸ Dar și importanța pronunțării corecte a silabelor în procesul învățării unei limbi străine.

⁹ Ferdinand de Saussure, *Curs de lingvistică generală*, Editura Polirom, 1998, p. 70.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 76.

¹² *Ibidem*, p. 71.

¹³ Al. Graur, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică, 1965, p. 72.

¹⁴ Distincția între silabele deschise și cele închise este importantă pentru a înțelege pronunția și scrierea corectă a cuvintelor.

¹⁵ Bibliografia referitoare la silabă este astăzi una foarte stufoasă și include cercetări care privesc toate idiomele.

¹⁶ A se vedea: https://www.imena.org/name_ger2.html (site accesat în data de 26.04.2023).

A.V. Superanskaja¹⁷ arăta că numărul morfemelor dintr-un cuvânt și, prin urmare, și structura lui silabică, variază în funcție de particularitățile limbii. Astfel, în timp ce limbile sintetice și polisintetice care folosesc aglutinarea ajung la nouă morfeme, celelalte, izolante, rar depășesc cinci. Formula impusă de ea este aceea de 7 ± 2 morfeme pe cuvânt. Pentru materialul antroponimic rusesc este reprezentativă structura tri-silabică, deși se întâlnesc destul de des și nume cu mai mult de patru sau cinci silabe. În ucraineană acestea merg până la cinci, iar în poloneză, sârbă, bulgară, belorusă până la patru. În germană, studiile arată că în proporție de 75%, numele de persoane sunt formațiuni de două și trei silabe, numărul numelor cu patru și mai ales cu cinci silabe fiind mai mic¹⁸.

În general, în limbile care folosesc preponderent compunerea, dar și derivarea, așa cum sunt, de exemplu, *rusa* (Белобород, Белокрыльцев, Белоглазье, Белозубов, Бессон, Босовоиков, Двоежильный, Желтоногов, Изгорода, Красношея, Кривочелюстный, Некормигостев, Немытый, Острогузов, Стародубов, Широносков, Чернобровкин, Широкобрюхов etc.)¹⁹, *germana* (Friedmann, Weissmann, Buchmann, Deutschmann, Schwartemberg, Schwartzmann, Rosenberg, Lichtenberg, Eisenberg)²⁰ sau *greaca* (Andronikos, Kallimakos, Kallistratos, Pankrates, Philadelphos, Theophanes, Alexandros, Temistokles, Stratonikos)²¹, probabilitatea de a întâlni antroponime cu structuri ample este mult mai mare decât în limbile amorfe, așa cum se întâmplă în cazul chinezei. Aceasta are un sistem onomastic diferit, în care antroponimul este format din trei nume, fiecare reprezentând o silabă²²: *Li Tai-pe, U Ceng-en, Han Fei-dzi, Liu Țin-șu, Liu I-țin, Șă Nai-an, U Dzind-țzî, Vang lang-ming, Li Djo-u* etc. De asemenea, „numele asiatice... sau africane au structuri cu totul deosebite”²³, ca și idiomurile din care pornesc.

*

Limbii române nu îi este proprie compunerea ca mijloc de formare a cuvintelor noi, pe care o utilizează moderat. Similar celorlalte limbi romanice, aceasta preferă derivarea. Particularități există însă și în acest spațiu lingvistic comun; astfel, în timp ce franceza preferă derivarea cu prefixe, româna preferă derivarea cu sufixe.

Procedeul menționat, derivarea, fie progresivă, fie regresivă, dar și alte fenomene fonetice, precum afereza sau epenteza, influențează – în plus sau în minus – dimensiunea antroponimelor.

¹⁷ A.V. Superanskaja, *Struktura imeni sobstvenogo*, Moscova, 1969, p. 61.

¹⁸ Vezi nota 16.

¹⁹ S. B. Veselovski, *Onomastikon*, Moscova, 1974.

²⁰ Al Graur, *op. cit.*, p. 86.

²¹ *Ibidem*, p. 34–35

²² *Ibidem*, p. 25.

²³ D. Buzatu, *Contribuții la onomastica din Oltenia*, în MO, XII, nr. 7–8, 1960, p. 473.

Pe baza *Indexului alfabetic al numelor de persoane*²⁴, pe care îl avem în lucru (și care însumează aproximativ 800 de pagini), am realizat profilul silabic al antroponimelor românești; exemplele sunt, așadar, în marea lor majoritate din Oltenia, dar, atunci când am considerat necesar, am extins spațiul observației și asupra altor regiuni ale țării.

Menționăm, de asemenea, că am avut în vedere în principal numele simple de persoană, alcătuite dintr-un singur cuvânt, derivat sau nederivat, trunchiat, ori care a suferit accidente sau schimbări fonetice necondiționate, pentru că acestea sunt relevante pentru tema pe care ne-am propus-o; nu am exclus însă nici antroponimele compuse din două sau din mai multe elemente, cu condiția ca acestea să formeze o structură monobloc. Le-am analizat pe rând, drept pentru care, prezentăm pentru început exemplele alese pentru prima categorie.

Clasificarea lor cuprinde șase paliere, corespunzătoare celor tot atâtea varietăți silabice identificate. Le redăm în ordine crescătoare, pornind de la antroponimele²⁵ monosilabice la cele formate din mai multe unități fonetice:

a) antroponime formate dintr-o singură silabă: *Alb, Ban, Barb, Bau, Bâz, Blaj, Blă, Bob, Brat, Can, Ciob, Cioc, Coc, Dan, Danț, Dic, Din, Doc, Drug, Fan, Foc, Fum, Gab, Gog, Gol, Gonț, Gros, Gug, Han, Hât, Hăț, Ion, Iov, Iuș, Lac, Lal, Lung, Lup, Mic, Mop, Murg, Nan, Nap, Nat, Nel, Nic, Nuc, Pac, Pai, Plop, Plug, Pluș, Pod, Pol, Pop, Praș, Puf, Rac, Rad, Rob, Roș, Rus, Sac, Sârb, Slav, Stan, Struș, Șerb, Șoi, Șui, Troc, Țic, Urs* etc.;

b) antroponime formate din două silabe: *Achim, Adam, Aga, Alba, Albea, Albici, Albiș, Albu, Albui, Aldea, Alun, Ana, Anca, Andrei, Baci, Badea, Banciu, Banu, Barbu, Barză, Bălan, Bănesc, Bârcu, Bătă, Bebe, Bebu, Blegu, Boban, Bobea, Brânză, Burtea, Căprău, Chiril, Ciucă, Cizmar, Costea, Cristea, Crișan, Dana, Danil, Dima, Dincă, Dinu, Dinuș, Diță, Dițoi, Donel, Drăgan, Duca, Ene, Falcă, Fierar, Gae, Ghindă, Ghiță, Gorun, Ică, Icu, Idu, Iona, Ionel, Ișu, Itu, Iță, Lache, Lae, Lascu, Luca, Lupu, Mare, Mișu, Mitel, Morar, Neamțu, Negrea, Nelu, Nica, Nistor, Niță, Oanță, Oprea, Opriș, Pascu, Pătroi, Pânzar, Petru, Pietrar, Piatră, Preda, Predoi, Puică, Rada, Rață, Raul, Rădoi, Răduș, Rică, Ristea, Roșca, Roșu, Rotar, Rusu, Sache, Sandu, Sava, Savu, Sică, Stănoi, Stoian, Stoica, Stroe, Suciu, Surcel, Șerban, Ștefan, Toma, Turcu, Ucă, Ursu, Ușu, Zamfir* etc.;

c) antroponime formate din trei silabe: *Adămuș, Adrian, Albeanu, Albilă, Albină, Albinuș, Albiță, Alboia, Alboiu, Alecu, Alexe, Alviță, Anculea, Ancuța, Arapu, Ardelean, Armeanu, Avrămel, Banciulea, Bădoaica, Bălăcean, Băloasa, Bănescu, Bâzdoacă, Bebeșel, Bebică, Bistricean, Brăduleț, Brândușca, Bucuran,*

²⁴ Care are la bază cele șapte volume ale *Dicționarului toponimic al României. Oltenia* (DTRO): vol. I (A–B), 1993, 414 p.; vol. II (C–D), 1995, 428 p.; vol. 3 (E–Î), 2002, 283 p.; vol. 4 (J–N), 2003, 309 p.; vol. V (O–R), 2004, 337 p.; vol. 6 (S–Ț), 2006, 284 p.; vol. 7 (U–Z), 2007, 329 p.

²⁵ Toate numele de familie existente în România se înscriu într-unul dintre aceste modele. Numărul exemplurilor prezentate aici reprezintă o parte infimă a lor, adaptată la condițiile unui spațiu tipografic limitat.

Bucurici, Buligă, Bumbăcel, Cărăbuș, Cârligel, Ceaușu, Cojocar, Costăchel, Daniel, Dobricean, Drăgoicea, Fieraru, Gaiță, Garoafă, Gavrilcea, Gorunu, Iepure, Ionescu, Iordăchel, Năstase, Negoian, Negraru, Negrescu, Nițescu, Onicean, Oniță, Oprică, Oprișan, Pădure, Pădurean, Petrache, Petricean, Petrișor, Piciorea, Pisică, Plopanu, Podeanu, Popescu, Predescu, Puicălău, Răducu, Răduică, Rădulea, Rusuleț, Săftoiu, Săndică, Săpunar, Săvescu, Săvoiu, Sârboaică, Serafim, Simion, Simotă, Slăveanu, Spătaru, Stănescu, Stănică, Stroilă, Șerbănuț, Ștefănel, Tomescu, Ursăchel, Ursescu, Vlădoaică etc.;

d) antroponime formate din patru silabe: *Adamescu, Adămoaia, Albăstreasca, Albicescu, Albinușa, Albioară, Albișoru, Albulescu, Alexandru, Alexie, Alvițaru, Anicuța, Anițescu, Antonoiu, Arnăutu, Aurică, Avrămoaică, Băbăluță, Băbănoaia, Bărbuleasca, Bărculeanu, Beregată, Bibilică, Bimbiroacă, Blidăreasa, Brădușescu, Brânzănescu, Bucureanu, Bucureștean, Buturoagă, Calotescu, Căpitanu, Dumbrăveanu, Floricica, Gârniceanu, Gligoroiu, Gorunescu, Ioneleanu, Iorgulescu, Irimia, Măceșanu, Mărculete, Mărunțescu, Măzăruiu, Năstăsescu, Negoiescu, Negricioiu, Nistoreasa, Nițișoară, Ochișoru, Olărița, Onicica, Onițescu, Oprișescu, Păltineanu, Păpărează, Petrășescu, Podărița, Popișteanu, Rădoianu, Roșianu, Rotărașu, Săvulete, Sărbulescu, Sărbulețu, Simulică, Slăvițescu, Șerboianu, Ștefănescu, Vulpăreanu etc.;*

e) antroponime formate din cinci silabe: *Adomireasa, Alimănescu, Alupăneasa, Americanu, Barabaliu, Băileșteanu, Bărăgănoaia, Bărbucenescu, Beligrădeanu, Boboiceanca, Boboiceanu, Braloștițeanu, Brădăuțeanu, Bucureșteanu, Busuiocar, Busuiocescu, Buzărinescu, Calafeteanu, Cantonierul, Carianopol, Căldărăreasă, Cămărăzescu, Cărciumăreasa, Cocorășteanu, Colibășeanu, Costantinache, Crețuleșteanu, Cristoforeanu, Danielescu, Deleoreanu, Diaconiasca, Dumitrăscionu, Gramaticescu, Grigoriștoanea, Haralamboaică, Învățătoru, Mălăișteanu, Măldărășanu, Mărculeșteanu, Mărgineșteanu, Mătăsăreanu, Mărzănișteanu, Militărescu, Moțățăianu, Negoiișoiu, Nichiforeanu, Oprișenescu, Oprișoreanu, Paraschiveasca, Paraschivescu, Petrășculescu, Petrișoreanu, Popovicioaică, Poroineanu, Rădoieșteanu, Săpunăreanu, Sărăcinescu, Simionescu, Țărigrădeanu, Visterniceanu etc.;*

f) antroponime formate din șase silabe: *Adumitrăchioaie, Agiurgiuculese, Agrădinăriță, Aluchienesei, Amănălăchioaiei, Amihălăchioaie, Amititeloai, Anastasieade, Apădurăriței, Apelevianu, Atudorăchioaiei, Dragomireșteanu, Pociovalișteanu, Presbiterianu, Privighetorița, Simiclăușanu etc.*

Vom încerca pe parcursul următoarelor pagini să răspundem la câteva întrebări.

1. Care este originea numelor prezentate?

După cum se poate observa, exemplele distribuite pe fiecare palier au în comun doar numărul de silabe, fiind cât se poate de neomogene în ceea ce privește originea. În primele patru în special, putem întâlni prenume – *Achim, Adam, Adrian, Alexandru, Ana, Crișan, Dan, Ion, Iov, Stan* etc., porecle și supranume

aparținând unor clase lexicale cât se poate de variate – alimente (*Alviță* etc.), animale/plante/păsări (*Gaiță, Garoafă, Iepure, Nap, Nuc, Rac, Rață, Struț, Ursu* etc.), categorie socială (*Rob, Șerb* etc.), culori (*Alb, Murg, Roșu* etc.), etnie (*Rusu, Sârb, Slav, Turcu* etc.), insecte (*Albină, Cărăbuș* etc.), meserii (*Arnăutu, Căpitanu, Ceaușu, Fieraru, Pânzar, Rotar, Spătaru* etc.), obiecte din gospodărie (*Bătă, Bâzdoacă, Mop, Plug, Sac* etc.), părți ale corpului omenesc (*Beregată, Falcă* etc.), trăsături fizice și psihice (*Blegu, Gros, Lung, Mic*), antroponime care exprimă proveniența locală (formate cu suf. *-eanu*) ori familială (formate cu suf. *-escu*). Acestea din urmă, alături de antroponimele andronime, dar și de numele unor îndeletniciri formează grosul informației clasificate în grupele a cincea și a șasea.

Referitor la categoria gramaticală, aceasta este revendicată în cea mai mare parte de către substantiv (comun sau propriu), dar nu lipsesc nici adjectivele (*Blegu, Gros, Lung, Mare, Mic*) sau interjecțiile (*Bau, Bâz, Hâț*).

Cu excepția ultimei grupe²⁶, în toate celelalte întâlnim și cuvinte provenite din lexicul comun. Acestea puteau fi deja derivate în momentul transferului în categoria numelor proprii (*Albioară, Alvițaru, Bumbăcel, Cercel, Cărligel* etc.) sau nederivate (*Buturoagă, Cantonierul, Învățătoru* etc.); zestrea lor silabică este, așadar, una prestabilită și, prin urmare, nu sunt relevante pentru modificarea structurii antroponimice. În foarte multe alte cazuri, derivarea a avut loc în antroponimie.

2. Se poate schimba capacitatea derivativă a cuvintelor în funcție de statutul acestora? Răspunsul este categoric „da”.

Este interesantă analiza comparativă, la nivelul vocabularului, al toponimiei și al antroponimiei, care evidențiază faptul că prezența lor într-o clasă sau în alta are repercusiuni asupra potențialului derivativ, ceea ce atrage după sine modificări structurale și, implicit, silabice. Pentru a ne edifica în acest sens, am ales ca exemplu apelativul *lup*, foarte vechi²⁷ în limba română (provenit, după cum se știe, din latină), pe care l-am urmărit la nivelul compartimentelor menționate. A fost înregistrat un număr diferit de derivate – redus în cazul lexicului comun (*lupișor, lupuț, lupuleț, lupiță, lupoaică, lupoi, lupime, lupărie, lupiște*) și ceva mai stufos în toponimie, spațiu în care regăsim, între altele, ca urmare a onimizării și transonimizării, și nume de locuri care se originează, de fapt, în celelalte două (*Lupac, Lupăria, Lupoia, Lupcina, Lupele, Lupoia, Lupoianca, Lupeasca, Lupești*). Ca nume de persoană însă, cuvântul cunoaște o derivare antroponimică largă, în trepte, pornind de la un sufix – *Lupa*²⁸, *Lupache, Lupal, Lupanu, Luparu, Lupaș, Lupașcu, Lupău, Lupea, Lupesc, Lupescu, Lupeș, Lupica, Lupică, Lupița, Lupiță, Lupoia*²⁹, *Lupoi, Lupoiu, Lupaș, Lupui, Lupuleac, Lupuleasa, Lupuleasca, Lupulenco, Lupulescu, Lupulete,*

²⁶ Nu am întâlnit astfel de exemple în materialul analizat pentru acest articol.

²⁷ Atestat în antroponimie, în Moldova, la 1423, sub forma *Lupșe*, iar în toponimie la 1428, sub forma *Lupșești* (*Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române. 1374–1600*, red. resp. Gh. Bolocan, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1981).

²⁸ -a, sufix moțional.

²⁹ Există și antroponime discutabile sub aspect etimologic. Un astfel de exemplu este *Lupoia*, provenit fie de la apelativul *lupoia* „lupoaică” (deci prin transfer interonimic), fie din numele personal *Lupu* + sufixul *-oia*, derivat, așadar, în sfera onomasticii.

Lupuș, Lupuș, la mai multe – Lupancea, Lupăceanu, Lupăncescu, Lupănescu, Lupănoiu, Lupășcuță, Lupășnean, Lupășneanu, Lupășteanu, Lupișteanu, Lupoianu, Lupșoiu, Lupșoreanu, Lupuianu, Lupușoara. Într-un antroponim, precum *Lupăncescu*, lanțul derivativ poate cuprinde trei³⁰ sufixe înseriate: *Lupu – Lupan – Lupancea – Lupăncescu*. Dacă îl considerăm și pe *-u* final ca fiind sufix antroponimic, conform teoriei lui Teodor Oanca³¹, atunci numărul afixelor se ridică la patru, iar cel al derivatelor la cinci: *Lup – Lupu – Lupan – Lupancea – Lupăncesc – Lupăncescu*. Astfel, în urma procesului derivativ, dimensiunea lui *Lup*, cuvânt monosilabic inițial, va cuprinde, în final, patru silabe.

Trebuie să menționăm și faptul că derivarea nu înseamnă pur și simplu formarea unui cuvânt nou prin alipirea unui afix la o temă existentă. Între această temă și afix se stabilește o relație internă, dictată de semantica apelativului. Pentru a exemplifica acest lucru am ales două cuvinte care aparțin aceleiași sfere, și anume, terminologiei forestiere: hiponimul *plop* și hiperonimul *pădure*.

Am înregistrat, în ceea ce îl privește pe *plop*, următoarele forme³²:

a) în lexicul comun: *plop, plopăr, plopărie, plopiș, plopișor, plopiște, plopuleț, plopușor, plopuș*. Sufixe selectate: *-ar, -ărie, -iș, -ișor, -iște, -uleț, -ușor, -uș*;

b) în antroponimie: *Plop, Plopa, Plopan, Plopceanu, Plopea, Plopeanca, Plopeanu, Plopeasa, Plopeasca, Plopeșeanu, Plopeșnu, Plopiș, Plopișan, Ploponeanu, Plopșa, Plopșanu, Plopșoreanu, Plopșor, Plopșoreanu, Plopu*. În ce privește sufixele selectate, acestea sunt: *-a, -an, -anu, -ea, -eanca, -eanu, -easa, -easca, -eșanu, -eșnu, -iș, -ișan, -șa, -șor, -șorean*;

c) în toponime: *Plopana, Plopeanca, Plopeasa, Plopeasca, Plopciș, Plopeni, Plopi, Plopișoru, Plopiș, Plopișu, Plopșor, Plopșorelu, Plopșoru, Plopu*. Sufixe selectate: *-an, -ana, -ciș, -eanca, -easa, -easca, -eni, -iș, -ișu, -ișoru, -oru, -șor, -șorelu*.

Iar de la hiperonimul *pădure*:

a) apelativele: *pădurar, pădurat, păduratic, pădurărie, pădurărit, pădure, pădurean, pădureancă, pădureț, pădurice, pădurică, păduriște, pădurit, păduriță, păduros*. Sufixe selectate: *-ar, -at, -atic, -ărie, -ărit, -ean, -eancă, -eț, -ică, -ice, -iște, -it, -iță, -os*;

³⁰ Enzo Caffarelli, în articolul *Cognomi italiani con triplo suffisso* („Rivista Italiana di Onomastica” – RION, nr. XXVII, 2021, nr. 1, Roma, p. 223), trata problema sufixelor triple în repertoriul numelor de familie italiene, remarcând și o diferențiere a lor în ceea ce privește distribuția teritorială.

³¹ *Probleme controversate în cercetarea onomastică românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1996, p. 34–49.

³² Am notat inclusiv protoformele, cele de la care pornesc derivatele: *plop* (apelativ), *Plopu* (antroponim și toponim); *pădure* (apelativ), *Pădure* (antroponim și toponim). Exemplele sunt extrase din *Micul dicționar academic* (MDA), vol. III, Literele I–Pr, București, Univers Enciclopedic, 2003. Gheorghe Bolocan, Elena Silvestru-Șodolescu, Iustina Burci, Ion Toma, *Dicționarul entopic al limbii române*, vol. II, N–Z, Craiova, Editura Universitaria, 2010; *Indicele antroponimic al numelor de locuri din Oltenia* (aflat în lucru). DTRO, *Dicționarul toponimic al României. Muntenia* (coord. prof. univ. dr. Gh. Saramandu), vol. V (N–P), București, Editura Academiei Române, 2013, Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, Editura Academiei Române, 1963. Idem, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

b) antroponimele: *Păduran, Pădurar, Pădurariu, Păduraru, Pădurașcu, Pădurăleanu, Pădurărașu, Pădurăriței, Pădurciu, Pădure, Pădurean, Pădureanu, Pădureleanu, Pădureru, Pădurescu, Pădureț, Pădurețu, Pădurianu, Pădurică, Pădurice, Păduroaica, Păduroi.* Sufixe selectate: *-an, -ar, -aru, -ariu, -așcu, -ăleanu, -ărașu, -ăriței, -ciu, -ean, -eanu, -eru, -escu, -eț, -ețu, -ianu, -ică, -ice, -oaica, -oiu.*

c) toponimele: *Pădure/a, Pădureni, Pădureți, Pădurețu, Păduroi, Păduricea, Pădurici, Pădurile, Pădurișu, Păduroaia*³³, *Păduroaica, Păduroi.* Sufixe selectate: *-eni, -eți, -ețu, -oiu, -icea, -ici, -iș, -ișu, -oaia, -oiu.*

În fiecare dintre aceste stadii – de apelativ, antroponim sau toponim – *plop* și *pădure* selectează o serie de sufixe simple și compuse. În general, deși unele dintre sufixe se regăsesc la toate cele trei niveluri (cum ar fi sufixele diminutive), există și formanți „specializați”, utilizați doar de o anumită clasă: *-escu*, în antroponimie, *-eni* și *-ești*, în toponimie (ca marcă a numelui de grup). Din exemplele de mai sus se desprind concret următoarele idei:

a) Locul ocupat de un cuvânt într-o clasă lexicală, îl face pe acesta să se comporte diferit în procesul derivării: el va avea cu atât mai multe derivate cu cât este mai cunoscut și mai frecvent în vorbire. Din punct de vedere cantitativ, *pădure* generează, față de *plop*, un număr mai mare de derivate.

b) Sensul apelativului și sensul sufixului se condiționează reciproc. Astfel, nu am întâlnit în materialul studiat antroponimul *Pădurișanu*, de exemplu, după modelul lui *Plopișanu*, la fel cum nu am întâlnit *Plopărașu* sau *Plopică* după modelul *Pădurărașu* sau *Pădurică*. Și nici măcar unul dintre cele două apelative nu intră în combinație, la niciun nivel, cu sufixul *-otă*, de exemplu. Există, se pare, un fel de inerție în virtutea căreia în limbă sunt posibile numai anumite legături. Cercetarea lor pe un corpus mai larg de cuvinte ar putea aduce date interesante.

c) Antroponimia și toponimia au o libertate mult mai mare de acțiune spre deosebire de numele comune. Iată ce spunea Iorgu Iordan, referindu-se la numele de locuri, lucru cât se poate de valabil și în cazul celor de persoane: „Majoritatea numirilor formate cu ajutorul sufixelor derivate sunt nu numai inexistente în limba curentă, ci par chiar imposibile din punctul de vedere al normelor acesteia. Impresia generală pe care o lasă cercetarea formațiilor toponimice sufixate este că subiectele vorbitoare nu cunosc nicio piedică și nicio limită în domeniul derivării, când nevoia cere să recurgă la acest mijloc de creație: de la orice temă și cu orice sufix poate, teoretic cel puțin, să ia naștere un nume topic nou, menit să caracterizeze, să definească scurt, dar cu atât mai pregnant, un loc a cărui așezare geografică, înfățișare exterioară etc., impun utilizarea unui toponimic deja existent, eventual a unui apelativ, ajutat de un element derivativ, pentru ca locul respectiv să capete ființă în conștiința lingvistică a regiunii unde se găsește”³⁴.

³³ Multe dintre toponime au la bază antroponime: *Păduroaia, Păduroaica, Păduroi, Plopeanca, Plopeasa, Plopeasca.*

³⁴ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 395.

3. Care sunt modalitățile de extindere sau de diminuare a numărului de silabe.

În limba română, la fel ca în celelalte limbi, numărul silabelor dintr-un cuvânt urmează îndeaproape modificările produse în structura morfologică a acestuia. Uneori adăugarea unui singur sunet schimbă încadrarea numelui de la un model la altul. Este cazul antroponimelor caracterizate prin prezența (sau absența) lui *-u* final, lucru motivat în anumite regiuni ale țării prin preferința pentru o anumită terminație a numelor: consonantică, în nord-vest (regiunile Maramureș, Transilvania, Crișana, Banat); vocalică, în sud-est (regiunile Oltenia, Muntenia, Moldova, Dobrogea)³⁵. Iată câteva exemple: *Almășan* are în NV frecvența 1.691, iar în SE – 66, în timp ce *Almășanu* înregistrează următoarele cifre: NV – 19, SE – 93; *Ardelean* are un număr de 22.214 purtători în NV, iar în SE – 597, spre deosebire de *Ardeleanu* în cazul căruia valorile sunt inversate: în NV – 1.383, iar în SE – 6.461; *Arnăut*: NV – 313, iar în SE – 56, *Arnăutu*: NV – 12, SE – 72; *Barb* are în NV frecvența 1.485, în SE – 269, iar *Barbu*, 6.352 în NV și 47.685 în SE; *Rad* înregistrează în NV frecvența 5.511, iar în SE – 201, în timp ce *Radu* are în NV – 17.236, iar în SE – 98.632; *Morar* – 13.721 în NV și 1.230 în SE // *Moraru* – 3.440 în NV și 22.469 în SE; *Petresc* – 369 în NV și 10 în SE // *Petrescu* – 3.306 în NV și 19.246 în SE; *Lăcătuș* – 11.290 în NV și 3.667 în SE // *Lăcătușu* – 452 în NV și 3.743 în SE; *Moldovean* – 352 în NV și 54 în SE // *Moldoveanu* – 1.005 în NV și 14.103 în SE etc.

În acest mod, unele antroponime clasificate la punctele (a) – *Alb, Barb, Bob, Brat, Gros, Lung, Lup, Mic, Nic, Rac, Rad, Rob, Rus, Sârb, Urs* etc., (b) – *Bălan, Bănesc, Cizmar, Morar, Muntean, Pătroi*³⁶, *Pânzar, Pietrar, Predoi, Rădoi, Rotar, Stănoi* etc., (c) – *Cojocar, Oprișan, Pădurean, Rusuleț, Săpunar* etc., și mai rar (d) – *Bucureștean*, se pot regăsi concomitent și în modelul imediat următor, având o silabă în plus datorată prezenței lui *-u* final.

Epenteza, fenomen fonetic care constă în apariția în interiorul cuvântului a unui sunet nou, modifică³⁷ și ea structura silabică a antroponimelor. De la două sau trei silabe, așa cum întâlnim în *Danil, Sârbișori* ori *Alexe, Antone, Grigore, Istrate* se ajunge la trei și la patru, ca în *Daniil, Sârbișori* și *Alexie, Antonie, Grigorie, Istrate*.

Tot pe plus sunt și numele personale care au primit o vocală la începutul lexemului. Dacă în limba comună ni se spune despre proteză că are o apariție accidentală și nu schimbă înțelesul cuvântului, în antroponimie lucrurile stau diferit, pentru că vocala, și anume *a*, are o funcție și un scop: ea reprezintă, de fapt, articolul posesiv genitival *a, al*³⁸ care a făcut corp comun cu numele persoanei și

³⁵ Exemplele au fost extrase din Gh. Bolocan, *Dicționarul numelor de familie din România*, în SCO, 2/1996, Craiova, p. 10–15, 21–22; *Dicționar de frecvență a numelor de familie din România* – DFNFR, vol. 1 (A–B), red. resp. prof. univ. dr. Teodor Oancă, Craiova, Editura Universitaria, 2003.

³⁶ Variație în ceea ce privește numele cu finalul în *-u* apare și în cazul celor terminate în *-i*.

³⁷ Nu în toate cazurile se întâmplă acest lucru: antroponimul *Ureiche*, de pildă, are același număr de silabe ca *Ureche*.

³⁸ În procesul contopirii, forma de masculin, *al*, a fost redusă și ea, în majoritatea cazurilor, la un singur sunet - *a*.

arată dependența familială. Astfel de exemple sunt specifice Moldovei, dar pot fi întâlnite și în celelalte regiuni ale țării. Iată câteva exemple: *Agavrioloaie, Aancuței, Aanicăi, Ababei, Ababiana, Abăcăliței, Abălănesei, Agheorghiesei, Albucurei, Albadii, Atârgovițoaie, Atomulesei, Amăriuca, Apetrăchioaiei, Adumitroaiei, Asăvoaie, Aștefănesei, Așchiopoaiei, Arădoaie* etc. În momentul de față, multe dintre aceste nume au pierdut terminația de genitiv, care a fost înlocuită cu nominativul – *Aanica, Abălașa, Aioana* – pentru că, la a doua sau la a treia generație, raportul de filiație nu mai este simțit cu aceeași intensitate, legăturile directe diluându-se³⁹ în timp.

Vocala *a* moțională contribuie în unele cazuri la creșterea numărului de silabe, în cazul prenumelor în special, atunci când se formează nume feminine de la nume masculine: *Cătălin – Cătălina, Ciprian – Cipriana, Codruț – Codruța, Florin – Florina, Lucian – Luciana, Marcel – Marcela, Octavian – Octaviana* etc. Dar fenomenul se produce și în sens invers: se formează antroponime masculine de la nume feminine, prin derivare regresivă, care schimbă structura cuvântului, însă de data aceasta cu o silabă în minus: *Brândușa – Brânduș, Corina – Corin, Cristina – Cristin, Iustina – Iustin, Liliana – Lilian, Mădălina – Mădălin, Mălina – Mălin, Mirela – Mirel* etc. Unele dintre aceste nume se regăsesc și în inventarul patronimelor.

La reducerea numărului de silabe contribuie și afereza, fenomen fonetic care constă în căderea unui sunet sau a unui grup de sunete de la începutul cuvântului. Îl întâlnim în nume, precum: *Lisandru*, provenit de la *Alexandru, Nastasia* – de la *Anastasia, Caterina* – de la *Ecaterina, Lisaveta* – de la *Elisaveta* etc., care au pierdut sunetele inițiale – *a* sau *e*, dar și în hipocoristicele *Gore*, provenit de la *Grigore*, care a pierdut secvența de început – *Gri-*, *Mitru*, provenit de la *Dumitru*, rămas fără silaba inițială *Du-*, *Chivu* sau *Chiva* de la *Paraschiv* sau *Paraschiva*, prin înlăturarea primelor două silabe (*Paras-*), *Sile*, rezultat de la *Vasile* prin căderea silabei *Va-*, ori *Nora*, provenit de la *Eleonora*, prin înlăturarea primelor trei silabe etc.

Sincopa⁴⁰ își are și ea propriile „merite” în diminuarea corpului silabic al cuvintelor, așa cum se întâmplă, de pildă, cu antroponimele *Constantin*, redus, prin sincoparea părții sale mediane, la *Costin*, sau *Ema* care poate avea la origine numele *Emilia*, ori *Nae*, provenit de la *Nicolae* etc. În această categorie se încadrează și apocopa, care constă în dispariția unuia sau mai multor sunete de la sfârșitul unui cuvânt: *Alex/Alexa* de la *Alexandru/Alexandra*, *Ana* de la *Anastasia*, *Ștef* de la *Ștefan* etc.

Cu cât un nume este mai lung, cu atât mai mult acesta are șansa să fie scurtat, ca urmare a reflexului uman de a ușura și eficientiza comunicarea și, odată scurtat,

³⁹ O „relicvă” antroponimică transparentă structural este numele *Aluigheorghe*, întâlnit în Moldova (21 de purtători în județele Neamț și Suceava – vezi DFNFR). Din punctul de vedere al alcătuirii silabice, cele două elemente, *a* și *lui*, sporesc cu două numărul silabelor.

⁴⁰ Fenomen fonetic constând în dispariția unei vocale sau a unei silabe, de obicei neaccentuate, între două consoane ale unui cuvânt (definiție preluată din *Micul dicționar academic*, ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică, București, Editura Univers Enciclopedic, 2010).

aceiași nume poate reintra în joc, devenind candidatul perfect pentru derivare, cel mai frecvent cu diminutive care exprimă acum afectivitatea denominatorilor. Enzo Caffarelli⁴¹ spunea despre astfel de antroponime că și-au pierdut capul, dar în schimb au căpătat coadă. Revenim la două dintre exemplele anterioare pentru a ilustra acest fenomen:

– (numele-bază) *Grigore* → (hipocoristicul) *Gore* → (diminutivele) *Gorică* / *Goriță*;

– (numele-bază) *Constantin* → (hipocoristicul) *Costin* → (diminutivul) *Costinel*.

Așadar, numele de persoane pot scădea în dimensiune, își pot modifica fonetismul în acest proces, pentru ca mai apoi să se amplifice din nou, primind sufixe⁴² diferite; se crează astfel „arbori derivaționali”⁴³ care merg pe traiectul extensiunii derivaționale a unor antroponime.

Iată câteva exemple. *Constantin*: *Costin*, *Costinel*, *Costi*, *Costică*, *Costinescu* etc.; *Daniel*: *Dan*, *Danu*, *Danciu*, *Daneș*, *Daneț*, *Danică*; *Dani*: *Daniciuc*, *Danilache*, *Lache*⁴⁴, *Lăchescu*, *Lăchiță*; *Dănilă* (formă populară), *Dănilă* etc.; *Dumitru*: *Mitru*, *Mitrea*, *Mitu*, *Mitel*, *Mitac*, *Mitache*, *Mittoi*, *Mituș*, *Mitea*, *Mitescu*, *Mitică*, *Tică*, *Ticu*, *Tache*, *Dumitrel*, *Dumitraș*, *Dumitrică*, *Mitrică*, *Mitriță*, *Dumitruclu*, *Trucu*, *Trică*, *Tică* etc.; *Ștefan*: *Fane*, *Fanea*, *Fani*, *Fană*, *Fănel*, *Fănică*, *Făniță*, *Fănache*, *Fănescu* etc.

Unele dintre nume „cresc” și „descresc” într-o manieră care ne face să pierdem, la un moment dat, legătura cu antroponimul-bază. Un exemplu concludent este *Ion*, de la care s-au format, între altele: *Iona*, *Ionac*, *Ionache*, *Ionaie*, *Ionaș*, *Ionașcu*, *Ionașu*, *Ionăci*, *Ionca*, *Ioncea*, *Ioncel*, *Ionciică*, *Ioneac*, *Ioneci*, *Ionel*, *Ionele*, *Ionescu*, *Ionete*, *Ionica*, *Ionică*, *Ionican*, *Ioniceasca*, *Ionici*, *Ioniciu*, *Ionicuță*, *Ionilă*, *Ionilică*, *Ioniloaia*, *Ionișcu*, *Ionișor*, *Ionița*, *Ioniță*, *Ionițoia*, *Ionițoiu*, *Ionoiu*, *Ionu*, *Luțu*, *Nelu*, *Neluțu*, *Nică*, *Niță*, *Onel*, *Onișor*, *Onu*, *Onucă*, *Onuțu*.

Acest șir de prefaceri suferite de antroponime are adesea ca rezultat, după cum menționam anterior, pierderea legăturii cu numele de la care s-a plecat. Nici măcar un sunet din antroponimul *Luțu* nu atestă faptul că inițial s-a pornit de la *Ion*. Prin urmare, evoluția silabică a lui *Ion* este cât se poate de neașteptată, pornind de la o silabă – dacă avem în vedere numele însuși (sau forma eliptică *Nic*) – până la

⁴¹ A se vedea: https://www.treccani.it/magazine/lingua_italiana/articoli/parole/Onomastica.html (site accesat în data de 03.05.2023).

⁴² D. Buzatu, în *Despre numele românești*, MO, XX, nr. 9–10, 1968, p. 732, vorbește despre „cele două mari procese morfologice din sectorul antroponimiei: prescurtarea, la numele polisilabice, și derivarea, la cele monosilabice”.

⁴³ Am împrumutat sintagma „arbore derivațional” de la Adrian Rezeanu (*Periplu toponimic*, București, Editura Academiei Române, 2014, p. 114–128), care o folosea referindu-se la urbanonimie.

⁴⁴ Uneori forma aferetică poate avea mai multe origini: *Lache* – *Apostolache*, *Culache*, *Manolache*, *Mihalache*, *Nelache*, *Nicolache*, *Nișulache*, *Pavlace*, *Postolache*, *Sadulache*, *Sădulache*, *Vaplache*, *Vasilache*.

patru silabe. Fenomenul a fost observat încă de acum 180 de ani de către Vornicul Iordache Golescu, în *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticești*⁴⁵, care remarcă faptul că: „Unele nume, atât se schimb, făcându-se mângăitoare, încât nu se pot cunoaște din ce nume se trag, cum *Iordache* din *Gheorghe*, schimbându-se din *Gheorghe Gheorgache*, *Gheordache*, din *Gheordache Iordache* – și *Cănuță* din *Radu*, prefăcându-se din *Radu Răducanu*, din *Răducanu Răducănuță*: *Cănuță*, încât la numele *Cănuță* nicio slovă nu au mai rămas din *Radu*, de unde se trage și multe asemenea care sunt la voința omului să le schimbe după mângăierea și răsfățarea ce se face numelui”.

Antroponimele cu o frecvență și o circulație mare sunt și cele care suportă cel mai adesea transformări de această natură; se ajunge de multe ori la forme despre care nu se poate spune cu exactitate de la ce antroponim provin, și chiar „sufixul ajunge să joace el singur rolul unui nume”⁴⁶. *Ica* sau *Ina*, de exemplu, pot avea la origine o serie întreagă de prenume feminine: *Ica* ← *Angelica*, *Anica*, *Aurica*, *Florica*, *Ionica*, *Iulica*, *Jenica*, *Lilica*, *Monica*, *Rodica*, *Săndica*, *Silvica*, *Valerica*, *Vasilica*, *Verginica*, *Veronica*, *Viorica*, *Zoica*, *Zorinica*; *Ina* ← *Agripina*, *Anghelina*, *Cătălina*, *Corina*, *Cristina*, *Dorina*, *Florina*, *Gherghina*, *Iustina*, *Janina*, *Mădălina*, *Sorina* etc. Alexandru Graur considera că „după același procedeu au apărut la români antroponimele: *Escu* și *Ecea*, *Ela*, *Icu*, *Ină* și *Inescu*, *Iță*, *Ot* și *Ota*, *Uciu*, *Ucu*, *Uță* și *Uțoiu*”⁴⁷. Însă, fără a avea informații concrete asupra genezei lor, nu se poate ști cu exactitate care este filiera apariției unui nume de acest tip și nici eventualele sale stadii intermediare (*Vasilica* → *Ica* sau *Vasilica* → *Silica* → *Ica*).

*

În ceea ce privește antroponimele compuse, acestora le-am rezervat o secțiune separată, structura lor silabică reprezentând suma numărului de silabe conținut de către fiecare element component în parte. Ne-am oprit doar asupra acelor care formează o structură monobloc, așa cum spuneam și în debutul analizei noastre, chiar dacă, din punct de vedere cantitativ, cele formate prin aglutinare⁴⁸ le sunt inferioare celor formate prin juxtapunere. În Oltenia, astfel de antroponime nu se găsesc în număr prea mare, întâlnim însă mai multe în Moldova⁴⁹ și, prin urmare, am inclus în studiul nostru informația din ambele

⁴⁵ Iordache Golescu, *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticești*, București, 1840, apud. Șt. Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936; v. și D. Buzatu, *Despre numele românești*, în MO, XX, nr. 9–10, 1968, p. 741. Sublinierile din citat ne aparțin.

⁴⁶ D. Buzatu, *op. cit.*, p. 741.

⁴⁷ Al. Graur, *op. cit.*, p. 66.

⁴⁸ Unele dintre ele se regăsesc în ambele ipostaze, sau în mai multe: *Caleavalea*, *Calea-Valea*, *Calea Valea*, *Barbăneagră*, *Barbă Neagră* etc.

⁴⁹ Material extras din: BDAR – Baza de date antroponimice din arhiva Laboratorului de onomastică de la Facultatea de Litere, Universitatea din Craiova și *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, 1772–1774, Chișinău, Editura Știința, 1975.

regiuni. Pe care am distribuit-o mai întâi în următoarele grupe, în funcție de părțile componente:

- a) substantiv + substantiv: *Buzgurilă, Buzguroaia, Miazănoapte, Dealval*;
- b) substantiv + adjectiv: *Baltălungă, Barbănouă, Bazăverde, Buzămurgă, Berebună, Bounegru, Boalăveche, Bordeiverde, Bunăcale, Buzăruptă, Carteputredă, Cărpăveche, Casămândră, Coadălată, Coadăgalbenă, Ciubotăroșie, Cușmălată, Făinăbună, Frunzăverde, Furcămândră, Ghindălată, Mălairău, Mânăscurtă, Mereacre, Ochialbi, Partebună, Piciorlung, Piatrăneagră, Poamăneagră, Peșterece, Sarealbă, Țarălungă, Ușăînchisă, Vatrărece, Zeamăneagră*;
- c) substantiv + prepoziție + substantiv: *Capdebou, Rouădedeal, Barbăndeal, Picioaredefier*;
- d) verb + verb: *Calcatinge*;
- e) verb + substantiv: *Belivacă, Belicăine, Dioachiborșu, Lingeblide, Împungerouă, Înjugăursu, Numărăorez, Pateretele, Pișcăbabă, Roademei, Radioală, Roadedeal, Rupedeal, Scurăcană, Scobihorn, Trântifusul, Zvârlifus*;
- f) verb + adverb: *Fugebine, Catăaproape, Catănsus, Cântăbine, Paterău, Papătot, Pupălapte*;
- g) numeral + substantiv: *Doibani, Patrubani, Șaptefrați, Șaptebani, Treiboi*;
- h) prepoziție + substantiv: *Decuseară, Haragriji*.

Vom face câteva scurte precizări pe marginea acestor antroponime.

Prima este aceea că toate fac parte din categoria poreclelor caracterizatoare, vizând trăsături fizice sau psihice ale purtătorilor.

Cea de-a doua se referă la faptul că în unele dintre nume apar și pierderi fonetice. Astfel, în antroponimul *Barbăndeal* s-a pierdut vocala *î* din prepoziția *în*, la fel cum s-a întâmplat și în cazul lui *Catănsus*, în timp ce, în *Calcatinge* s-a pierdut finalul vocalic al verbului *calcă*. În antroponimele *Buzgurilă* și *Buzguroaia*, prima silabă provine de la apelativul *buză*. Remarcăm că în ambele nume avem de-a face cu două mijloace diferite de formare a cuvintelor – compunere și derivare (*buză* + *gură* + suf. *-ilă* și *buză* + *gură* + suf. *-oaia*).

Fiind compuse, nu există în acest inventar, ab initio, nume de persoane monosilabice și nici cele compuse din două secvențe fonetice nu sunt frecvente (*Bătroș*). Cea mai des întâlnită structură este aceea care cuprinde patru silabe.

Pornind de la modelul poreclelor și al supranumelor compuse (multe devenite astăzi nume de familie), pare că antroponimia a inițiat un tip nou de compunere. Câteva nume din inventarul⁵⁰ pe care l-am avut la dispoziție au o structură aparte: compunerea se face la nivelul numelor proprii, iar antroponimul rezultat are în componența sa un nume de familie⁵¹ + un prenume (ordinea poate fi și inversă: prenume + nume de familie): *Morarunicoleta, Ionișăpuia, Mocănașuștefan*; astfel

⁵⁰ BDAR.

⁵¹ Un exemplu de antroponim compus găsim și la N. A. Constantinescu, în *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963, p. 43: *Vladumitrel*, compus din *Vlad* + *Dumitrel*.

de nume trebuie însă cercetate cu prudență pentru a se evita posibilitatea ca ele să fi apărut în această formă din cauza unei greșeli de scriere. În toponimia din Oltenia am întâlnit numele *Spăioane*, alcătuit din patronimul *Spătaru* și prenumele *Ion*.

Tendența aceasta de formare a unor nume noi pe baza a două elemente este mai bine conturată în cazul numelor de botez: *Carmenarodica*, *Marianamonica*, *Nicoletaanca*, *Cătălinamihaela*, *Valentinoana*, *Emilionelia*, *Anamaria*, *Ileanaalexandra*, *Liliananicoleta*, *Sorinadrian*, *Ionuțgabriel*, *Robertadrian*, *Dragoșflorin*, *Ionușorin*, *Romicămădălin*, *Ștefanremus*, *Rareșeugen*, *Adrianconstantin* etc. Apariția acestui tip de antroponime este relativ recentă, ea fiind influențată de antroponimia occidentală. Iar componența lor structurală considerăm că nu este relevantă în contextul cercetării structurii silabice a antroponimelor specific românești.

*

Scurte concluzii.

Pe baza materialului pe care l-am consultat, am stabilit faptul că antroponimele românești se clasifică, din punctul de vedere al structurii lor silabice, în șase grupe, corespunzătoare numărului de silabe conținut. Fiecare în parte prezintă trăsături comune și specifice.

Astfel, în primele cinci grupe întâlnim cuvinte (porecle și supranume) care vin cu o structură silabică fixată din limba⁵² comună (monosilabice – *Ciob*, *Cioc*, *Fum*, *Plop* etc.; bisilabice – *Alun*, *Neamțu*, *Falcă*, *Rusu*, *Morar*; trisilabice – *Albină*, *Cărăbuș*, *Armeanu*, *Fieraru*, *Gaiță*, *Garoafă* etc.; cu patru – *Beregată*, *Căpitanu*, *Alvițaru* și cu cinci silabe – *Americanu*, *Învățătoru* etc.).

Antroponimele provenite de la prenume sunt întâlnite preponderent în primele patru grupe (*Ion*, *Iov*; *Achim*, *Adam*, *Luca*, *Ștefan*, *Zamfir*, *Chiril*; *Adrian*, *Daniel*; *Alexandru*, *Irimia*).

Primele două grupe conțin hipocoristice (*Dan*, *Nel*, *Nic*; *Dinu*, *Diță*, *Lache*, *Nelu*, *Niță*, *Rică*, *Sache* etc.), ceea ce nu se întâmplă în următoarele.

De la grupa a doua până la cea de-a șasea, derivarea în special, dar și alte fenomene fonetice (afereza, epenteza, proteza, sincopa) joacă un rol important în crearea inventarului de nume. Aceasta poate fi derivare simplă, întâlnită mai mult în cazul grupelor a doua și a treia (*Albici*, *Albiș*, *Ionel*, *Pătroi*, *Rădoi*, *Răduț*; *Adămuț*, *Bebică*, *Nițescu*, *Răducu*, *Sârboaița*, *Slăveanu*).

Începând cu aceasta din urmă, apare derivarea multiplă (*Dragu* → *Drăgoi* → *Drăgoicea*), care devine omniprezentă în interiorul celorlalte două (antroponime cu patru silabe – derivare simplă: *Antoniou*, *Avrămoaița*; derivare înseriată: *Negrea* → *Negrici* → *Negricioiu*, *Radu* → *Rădoi* → *Rădoianu*, *Ion* → *Ionel* → *Ioneleanu*, *Ana* → *Anica* → *Anicuța*; cu cinci silabe – derivare simplă: *Constantinache*,

⁵² Am văzut deja cât de important este acest lucru.

Nichiforeanu; derivare înseriată: *Oprea* → *Opriș* → *Oprișor* → *Oprișoreanu*). Se poate ajunge, așadar la înlănțuiri sufixale de două, trei și chiar patru sufixe (dacă îl considerăm și pe *-u* final ca fiind afix). Fiecare sufix nou adăugat înseamnă și o nouă silabă: *Alb* – *Albișor* – *Albișorean* – *Albișoreanu*.

În ceea ce privește ultima grupă, există o anumită tipologie de nume care se înscriu aici: sunt antroponime care indică originea locală, rezultate în urma derivării simple cu sufixe care indică acest lucru (*-anu*, *-eanu*) – *Apelevianu*, *Pociovalișteanu*, *Simiclăușanu* etc., antroponime care indică originea familială (formate cu sufixul *-escu*), supranume andronime⁵³ augmentate prin adăugarea mărcilor gramaticale ale genitivului (*a*, *al*, *lui*) – *Adumitrăchioaie*, *Agiurgiuculese*, *Agrădinărișă*, *Aluchienesei*, *Amănalăchioaiei*, *Amihălăchioaiei* etc.

Articolul *-u* sau, după unii cercetători, sufixul antroponimic *-u* asigură, de regulă, trecerea⁵⁴ numelor dintr-o categorie în alta, lucru care se întâmplă în special în primele patru grupe: *Alb* – *Albu*, *Pietrar* – *Pieraru*, *Dobricean* – *Dobriceanu*, *Bucureșteanu* – *Bucureșteanu*.

Încadrarea antroponimelor într-o grupă silabică sau în alta este influențată și de inventarul lor vocalic și consonantic. În unele exemple, și anume, în cele care au un număr mare de vocale eficiența este maximă. Chiar dacă un nume este scurt, dar numărul vocalelor este ridicat, atunci el poate avea și silabe multiple. Antroponimul *Irimia*, de pildă, are patru vocale și patru silabe, în timp ce, într-un nume mai lung, precum *Albăstreasca*, avem șapte consoane, cinci vocale și patru silabe.

Unele sufixe sunt ele însele bisilabice, ceea ce reprezintă un avantaj pentru antroponimele care le selectează: *-ița*, *-uță*, *-escu*, *-eanu*, *-oiu*, *-otă*, *-easă*, *-oaiică* etc. De la cuvântul-bază *Pavel* (bisilabic), de exemplu, se formează nume noi a căror dimensiune variază în funcție de afixul adăugat: *Paveluc* ← *Pavel* + *-uc* – trei silabe, dar *Pavelescu* ← *Pavel* + *-escu* – patru silabe.

În ceea ce privește ierarhia celor șase structuri stabilite, extremele (prima și ultima) sunt cele care înregistrează cel mai mic număr de antroponime. Nu putem stabili, în momentul de față, un clasament sigur al celorlalte patru grupe. Ar face posibil acest lucru doar existența unui inventar⁵⁵ complet al numelor de persoane;

⁵³ Referindu-se la modul în care se forma numele grupului familial în situația în care tatăl era absent, iar rolul său era preluat de către mamă, Iorgu Iordan arăta că: „Numele de familie al copiilor putea fi numele mic al mamei, fără nici o modificare formală, întocmai ca atunci când intervenea numele tatălui: *Ilinca*, *Maria* etc...” (Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 13) ori „... numele mamei... sufixat: la numele mic care este cel mai adesea al soțului, se adaugă un sufix feminin pentru a arăta că e vorba de o femeie. De pildă: *Mântuleasa*, *Dobrițoaia* etc. La început aceste nume aveau forma de genitiv: *a Mântulesei*, *a Dobrițoaiei* etc. Fiind relativ greoaie s-a recurs la forma cazului direct (nominativul) mult mai ușor de mănuit. Uneori a rămas genitivul, dar fără articol antepus și fără *i* final: *Boculesi*, de pildă, este, la origine, *a Boculesii*”.

⁵⁴ Nu întotdeauna derivarea sau adaosurile fonetice duc la creșterea dimensiunii silabice: *Dragu*, *Drăgoi* – ambele au două silabe; *Ureche*, *Ureiche* – ambele au trei silabe.

⁵⁵ Un dicționar antroponimic derivațional ar fi, de asemenea, foarte util. Cu ajutorul lui s-ar putea realiza o imagine de ansamblu asupra relațiilor dintre rădăcină și sufix, dintre sufixe (atunci când se adaugă mai multe), a modificărilor produse în corpul cuvântului în procesul derivării etc.

însă, din informația pe care am parcurs-o, este evident faptul că a treia și a patra grupă se bucură de o listă mult mai bogată față de celelalte.

Și, ca o ultimă observație, dacă în limba comună despărțirea în silabe a cuvintelor se face uneori pe criterii morfologice sau etimologice⁵⁶ (*in-e-gal, sub-li-ni-a, sub-or-do-nat, ne-sta-bil* etc.) (regula cuvintelor compuse sau derivate), în antroponimie nu există excepții, iar sufixul se rupe pe criterii fonologice: *Al-bi-șo-rea-nu, O-pri-șo-rea-nu, Ră-do-ie-ștea-nu* etc.

Bibliografie

Surse inedite

- BDAR – Baza de date antroponimice din arhiva Laboratorului de onomastică de la Facultatea de Litere, Universitatea din Craiova.

Lucrări generale, studii și articole

- Bidu-Vrânceanu, Angela, Călărășu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicționar general de științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997.
- Bolocan, Gheorghe, Silvestru-Șodolescu, Elena, Burci, Iustina, Toma, Ion, *Dicționarul entopic al limbii române*, vol. II, N–Z, Craiova, Editura Universitaria, 2010.
- Bolocan, Gh., *Dicționarul numelor de familie din România*, în SCO, 2/1996, Craiova, p. 7–44.
- Buzatu, D., *Contribuții la onomastica din Oltenia*, în MO, XII, nr. 7–8, 1960, p. 472–481.
- Buzatu, D., *Despre numele românești*, MO, XX, nr. 9–10, 1968, p. 732–744.
- Caffarelli, Enzo, *Cognomi italiani con triplo suffisso*, „Rivista Italiana di Onomastica” – RION, nr. XXVII, 2021, nr. 1, Roma, p. 223.
- Constantinescu, N.A., *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963.
- *Dicționar de frecvență a numelor de familie din România – DFNFR*, vol. 1 (A–B), red. resp. prof. univ. dr. Teodor Oancă, Craiova, Editura Universitaria, 2003.
- *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române. 1374–1600*, red. resp. Gh. Bolocan, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1981.
- *Dicționarul explicativ al limbii române* (ediția a II-a revăzută și adăugită), București, Academia Română, Institutul de Lingvistică, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
- *Dicționarul toponimic al României. Oltenia (DTRO)* (sub redacția prof. univ. dr. Gh. Bolocan), vol. 1 (A–B), Craiova, Editura Universitaria, 1993 și urm.
- *Dicționarul toponimic al României. Muntenia* (coord. prof. univ. dr. Gh. Saramandu), vol. 1 (A–B), București, Editura Academiei Române, 2005 și urm.

⁵⁶ Al. Graur, *op. cit.*, p. 72.

- Golescu, Iordache, *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticești*, București, 1840.
- Graur, Al., *Introducere în lingvistică*, Editura Științifică, București, 1965.
- Iordan, Iorgu, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- Iordan, Iorgu, *Toponimia românească*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963.
- *Micul dicționar academic* (MDA), vol. III, Literele I–Pr, București, Univers Enciclopedic, 2003.
- *Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea a II-a, 1772–1774*, Editura Știința, Chișinău, 1975.
- Oancă, Teodor, *Probleme controversate în cercetarea onomastică românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1996.
- Rezeanu, Adrian, *Periplu toponimic*, București, Editura Academiei Române, 2014.
- Saussure, Ferdinand de, *Curs de lingvistică generală*, Editura Polirom, 1998.
- Superanskaja, A.V., *Struktura imeni sobstvenogo*, Moscova, 1969.
- Veselovski, S.B., *Onomastikon*, Moscova, 1974.

Surse web

- https://www.imena.org/name_ger2.html (site accesat în data de 26.04.2023).
- https://www.treccani.it/magazine/lingua_italiana/articoli/parole/Onomastica.html (site accesat în data de 03.05.2023).